

Беломорието - българската врата към света*

Антон Ж. Иванов

Вече повече от половин столетие България е откъсната от бреговете на Бяло (Егейско) море. Една тясна ивица земя я разделя от свободните за корабоплаване световни морски пространства. Как стана така, че за 120-годишната си нова история българската държава само десетина години имаше излаз към Средиземно море, ще проследите в настоящата поредица.

1. В Сан Стефано България се нареди сред средиземноморските държави.

В края на 1876 г. на Посланическата конференция в Цариград пълномощниците на Великите сили съгласуват решение за възстановяване на българската държавност. В областите Мизия, Тракия, Македония и Южноморавско, населени предимно с българи, се обособяват два автономни вилаета (провинции), чиито граници обаче, подобно на тези на Българската екзархия, утвърдени от султана в началото на 70-те години на миналия век, остават твърде отдалечени от южните брегове на Балканския полуостров и от техните удобни и средищни пристанища. С това още при проектирането на модерната българска държава било демонстрирано нежеланието на Западните сили да я допуснат до свободното корабоплаване в Средиземно море, оставяйки я в зависимост от Османската империя.

Отказът на Високата порта да приложи реформените постановления на Цариградската конференция дава основание на руския цар Александър II да обяви през пролетта на 1877 г. война на империята на турците, която приключва с нейния разгром през зимата на 1878 г. На 19 февруари (3 март по нов стил) с. г. в градчето Сан Стефано, разположено на Мраморно море недалеч от Цариград, се подписва прелиминарен (предварителен) мирен договор между Русия и Турция, чиито основни положения се отнасят до формирането и устройването на единно автономно българско княжество. В отличие от проекта на Цариградската конференция, то получава значителен излаз на Бяло море от устието на р. Вардар до езерото Буру гьол (Порто Лагос), с изключение на Солун и Халкидика. Въпреки че границите на княжеството тепърва е трябвало да бъдат точно определени и то вероятно не би получило дебуше на Солунския залив,

достъпът до Егея през Орфанския и Кавалския заливи осигурявал на България независимост в транспортните, търговските и културните ѝ контакти с останалия свят. Самото солунско пристанище би било доминирано от българския внос и износ, още повече, че през 1875 г. е завършена железопътната линия Скопие - Солун, а линията Скопие – София - Белово по това време вече е проектирана и след нейното построяване Солун е щял да се свърже с изграждащата се железопътна мрежа на България. Остров Тасос, който от 1845 до 1908 г. е във владение на египетската династия на Мохамед Али, също би попаднал под влиянието на непосредствените български тежнения и стремежи към укрепване и развитие на транспортния възел при Кавала и вероятно скоро е щял да бъде присъединен към княжеството. В границите от Сан Стефано възстановената българска държава щеше да поеме голям дял от общенията между Дунавския икономикогеографски регион и средиземноморските страни, превръщайки се в мост между три континента.

Съпротивата на Западните сили срещу създаването на голямо и силно славянско княжество на Балканите предотвратява потвърждаването и осъществяването на разпоредбите на прелиминарния договор за мир. Особено разтревожени от включването на Македония в пределите на България са Британската и Хабсбургската империи, които в капитулацията на Турция съзират рухването на собствените си геостратегически позиции и планове в Източното Средиземноморие. На проведения в Берлин конгрес на Великите сили България отново е разпокъсана и отхвърлена далеч на север от южното море. Дори Русия предпочита да осигури на новосформираното княжество оспорвания град Варна в замяна на принадлежността към Източна Румелия на териториите по долините на реките Струма и Места, през които обединената българска държава впоследствие по-облекчено би се освободила от руското влияние.

Едва седем години по-късно, след Съединението на Княжеството с Източна Румелия, българската държава влиза в досег с Беломорието, но южните пристанища остават още три десетилетия трудно достъпни. Това предопределя стопанската ориентация на младата държава към Османската империя, Средна Европа и Русия и насочването на търговския обмен през модернизиранията пристанища на Русе, Варна и Бургас.

2. С победоносния поход към Цариград България отвоюва излаз на Бяло море.

В края на 1912 г. България и балканските ѝ съюзници разгромяват за два месеца изтощената от вътрешни размирици и неуспешни реформи Османска империя. Българските войски заемат крайбрежието на Бяло и Мраморно море от Кавала до Силиврия, с изключение на Галиполския полуостров. В източната част на българската

окупационна зона се формира Лозенградско (Тракийско) военно губернаторство, чието седалище след превземането на Одрин се премества от Лозенград в централния град на Тракия. На запад е създадено Македонско военно губернаторство с главен град Сяр. В освободените земи започва устройването на българска административна власт.

На проведените в Лондон мирни преговори България поставя искането да ѝ бъде отстъпена цяла Тракия с граница, отстояща на юг от линията Мидия - Родосто, но без Галиполския полуостров. Така тя би получила излаз не само на Бяло, а и на Мраморно море. Великите сили, между които най-вече Русия, възприемаща Проливите като особена зона на собствените ѝ интереси, отхвърлят това прекомерно, според тях, териториално разширение на българското царство.

На 17 (30) май 1913 г. е подписан мирен договор, ограничаващ владенията на Османската империя на Балканите до линията Мидия - Енос. България получава пристанищата Дедеагач, свързано чрез железопътната линия до Мустафа паша (Свиленград) с българската ж. п. мрежа, и Кавала. Между тях е заливът Порто Лагос, на който също може да се построи модерен порт. Течението на река Марица попада изцяло в българска територия. С тези териториални придобивки българското правителство би имало основание да предяви претенции пред Великите сили (на които е възложено да определят съдбата на егейските острови, принадлежали на Турция до войната) за двата крайбрежни острова Тасос и Самотраки. България можеше да получи след преговори с Гърция отстъпки и на запад от Кавала. Затегналият се спор за Солун проваля разбирателството помежду им и налага търсене на решение чрез военно противопоставяне.

Сблъсък между съюзниците приключва с неуспех за България, която е отблъсната от бреговете на Бяло море, доколкото крайбрежието до Марица е окупирано от гръцката армия, а на изток от реката нахлуват турските войски. Все пак, според подписания на 28 юли (10 август) 1913 г. в Букурещ мирен договор с Гърция и нейните съюзници, Беломорска Тракия остава в българските предели, но е загубена Югоизточна Македония с пристанището Кавала, за което до последния момент се води дипломатическа битка.

Ала дори в югозападната част на Тракия българският суверенитет е оспорен от едно набързо съставено в средата на август мюсюлманско Временно тракийско правителство, провъзгласило в Гюмюрджина автономия на районите, изпразнени от български войски. Едва след подписването в Цариград на 16 (29) септември 1913 г. на мирния договор с Турция, която си възвръща Одринско до долното течение на река

Марица и до планините Родопи, Сакар и Странджа, България възстановява своите права в размирната приморска област. Започва краткият, но градивен шестгодишен период на българско управление в тази изостанала провинция, осигуряваща толкова важния излаз на открито море.

3. Българската намеса в Европейската война и загубата на Западна Тракия.

След подписването на Букурещкия мирен договор българското правителство формира в Беломорска Тракия Гюмюрджински окръг, в който са включени присъединените в този район територии, с повърхност от около 15 хиляди кв. км и с крайбрежие на Бяло море с дължина от 120 км. Поради дезорганизацията настъпила по време на войната, а също и от затруднените транспортни съобщения с останалата част на страната, крайбрежните и планинските околии на окръга остават откъснати до 1915 г. от българския стопански живот. Част от ж. п. линията Дедеагач - Мустафа паша (Свиленград) попада в турска територия и това затруднява ефективното ѝ използване. Въпреки препятствията, пристанищата Дедеагач и Порто Лагос се включват в търговския обмен на България и в плановете за неговото разширяване. Според израза на историка доц. Стайко Трифонов, добре запознат с тази проблематика, те "бяха отворените врати на страната към основните световни морски пътища".

По това време започва проектирането на ж. п. линия от Стара Загора до Порто Лагос, чрез която река Дунав да се свърже с Бяло море. Предвижда се при Порто Лагос, отстоящ недалеч от старите предели на България и разположен на удобен залив, да се построи голямо пристанище. До неговото изграждане дедеагачкият порт поема основната част от товарите, влизаци и излизаци от България по посока на Средиземно море и океаните. А за това също е необходимо бързо да се прокара ж. п. линията през Родопите. Тя и до днес стои недовършена.

През 1915 г. транспортният проблем е разрешен. Турция се намесва в Първата световна война на страната на Централните сили. Атакувана е от флотата на Антантата в зоната на Дарданелите, където е стоварен съюзнически десант, и се принуждава да спечели българския неутралитет с териториални отстъпки. Българската дипломация първоначално предявява претенции за загубените през 1913 г. земи до линията Мидия-Енос, после отстъпва от искането си за Одрин, след това се отказва и от обезбългарения Лозенград. В крайна сметка, поради турската неотстъпчивост и българската заинтересованост от разширение в западната част на Балканския полуостров, Царството се задоволява с територии на запад от реките Тунджа и Марица и двукилометрова ивица на левия бряг на водосборната тракийска река (без да се

заемат покрайнините около Одрин и Енос). С изпълнението на конвенцията за ректификация на границата с Турция, подписана на 24 август (6 септември) 1915 г., се осигурява пълното владение на железопътната отсечка Мустафа паша - Дедеагач и контрол върху транспорта в долното поречие на Марица.

Един месец по-късно българското царство влиза във войната и с това се довършва изграждането на Четворния съюз. В тайна конвенция Германия още на същия 24 август 1915 г. е поела задължението, ако Гърция се присъедини към противниковата страна, България да получи възможността да си възвърне завоюваните през 1912 и загубени на следващата година земи в Егейска Македония. През 1916 г. българската армия заема Югоизточна Македония до река Струма с гръцко позволение, но тъй като на следващата година Гърция се съюзява с Антантата, в околиците на Сяр, Драма и Кавала се установява българско административно управление. По крабрежието от устието на Струма до делтата на Марица се развяват български знамена.

Военновременните условия не позволяват България пълноценно да се възползва от завоювания широк излаз към Средиземноморието. Поражението във войната предизвиква пълната загуба на този излаз. Според Солунското примирие от 29 септември 1918 г. българската войска е задължена да опразни Югоизточна Македония. Преди това на 25 септември в Берлин е отстъпен на Турция левия бряг на Марица. Една година по-късно край Париж победителите ампутират земите на юг и изток от Родопите. Западните сили отново пресичат стремежа на България към независим и равностоен обмен със света.

4. Безплодни усилия за осигуряване на договорения за победена България излаз на Бяло море.

Според член 48 на Ньойския мирен договор Западна Тракия преминава в съвместно владение на петте велики държави измежду съюзниците от Съглашението, като нейната "съдба впоследствие ще бъде определена" от тях. Те, от своя страна, "се задължават да се гарантира свободата на икономическите изходи на България на Егейско море", но не се обвързват с условия за осъществяването им. Всичко предстои да се реши, а липсата на конкретни ангажменти в текста на чл. 48 осуетява по-късно неговото прилагане.

По време на междусъюзническото управление на Западна Тракия, доминирано от

Франция и продължило до края на май 1920 г., България все още запазва, макар и ограничен, своя достъп до Средиземно море. На проведената през втората половина на април с. г. в Сан Ремо конференция на премиерите на Главните съюзни сили от Антантата (без САЩ) е решено Междусъюзническа Тракия да бъде присъединена към Гърция, за да се осъществи териториална връзка с Източна Тракия, която също предстои да ѝ бъде преотстъпена, след подписването на мирен договор с Турция. На предаването на междусъюзническа Тракия на Гърция се опитва да се противопостави Временно турско-българско правителство, което повторно, след първия опит през 1913 г., поставя искането за автономия на областта, но без успех. Гърците нахлуват и окупират бившите български земи. България остава на тридесетина километра от бленуваните южни брегове, препятствана от една враждебно настроена съседка, чиято национална катастрофа тепърва предстои.

На 10 август 1920 г. в Севър е подписан мирният договор на победителите във войната с Турция. С него Дарданелите, Мраморно море и Босфора се откриват за свободно корабоплаване и Черно море престава да бъде затворен за водния транспорт басейн. В района на Проливите се създава особена зона, управлявана от международна комисия, в която България би могла да се включи след приемането ѝ в Обществото на народите. Предвижда се, пристанищата на Цариград свободно да бъдат използвани от членките на ОН. Марица е обявена за международна река. Това са малки, евентуални компенсации за загубения български излаз на Егейско море.

По-вероятни и реални за изпълнение на чл. 48 от Ньойския договор са задълженията поети от Гърция в сключения от нея с Главните съюзни сили договор, съпровождащ Севърския мир. Тя приема да осигури на България свободен транзит през територията и пристанищата на Тракия, а в пристанището на Дедеагач Царството получава свободна зона, намираща се под неговия суверенитет.

Националистическото правителство на Турция, начело с Кемал Ататюрк, отхвърля Севърския диктат. В последвалата война Гърция претърпява в Мала Азия пълна военна и хуманитарна катастрофа. За уреждането на новия мир в края на 1922 г. се свиква конференция в Лозана. Изпратената там българска делегация, водена от министър-председателя Александър Стамболийски, отправя искане за автономия на Западна Тракия (преди конференцията България настоява за автономия на цяла Южна Тракия от линията при Чаталджа, отделяща Цариградския полуостров, до гръцката граница при река Места) или при невъзможност за такова устройство, областта поне да бъде неутрализирана под международен контрол, като на България се осигури дебуше при Дедеагач. Българските искания са оставени без ответ и първоначално границата между Турция и Гърция в Тракия е установена по линията на българо-турската граница от края на 1918 г. (след възвръщането към Турция на териториалната ивица по левия

бряг на Марица), но поради настояванията на победилите турски националисти Гърция отстъпва и гарата Караагач на десния бряг на Марица, срещу Одрин, през която минава ж. п. линията за Цариград, с разклонение към Дедеагач.

По отношение на българския излаз на Егея, Великите сили предлагат на България да се отстъпи за срок от 99 години зона от 3 кв. км на крайбрежието между Дедеагач и село Макри, където тя да построи ново пристанище, но железопътната линия от границата до там остава извън български контрол и преминава не само през гръцка, а и през турска територия. Предвид риска за такава огромна инвестиция - построяването на ново пристанище и негарантирането на свободния достъп до него, българските представители в Лозана се отказват от това предложение.

На 24 юли 1923 г. е подписан Лозанския мирен договор. България е лишена от излаз на Бяло море и въпреки по-сетнешните ѝ усилия за прилагане на чл. 48 от Ньойи сюр Сен, единствено трасе за нейното корабоплаване към световните морски пътища остава това през Черно море и откритите за всички държави проливи, които през 1936 г. в Монтрьо Турция все пак ремилитаризира. Необходимостта от ревизия на Парижката мирна система скоро след това взривява Европа и света.

5. Военната ревизия от 1941 г. възстанови българските права в Беломорието.

На 31 юли 1938 г. Балканския пакт, състоящ се от четирите съседни на България държави, представляван от гръцкия премиер Метаксас, на среща с българския министър-председател Георги Кьосеиванов в Солун, се отказва от действието на ограничителните за военните сили на България клаузи от Ньойския и Лозанския мирни договори. До края на следващата година мирната система, създадена в Париж през 1919 г., рухва под ударите на германския експанзионизъм и реваншизъм. Ревизионизмът завладява политическото пространство на Европа. Новата световна война изравя позатрупаните от двете военни катастрофи български блянове за национално обединение.

През април 1940 г. се провеждат две срещи на управляващия политически елит, на които се приема решение, да се постави пред международната общност въпросът за възвръщане на Южна Добруджа и Западна Тракия към отечеството. Българските претенции веднага получават и външна подкрепа. Последователно СССР, Италия и Германия обещават излаз на Егея, ако тя приеме техните предложения за съюз.

Съветският пратеник Соболев дори предлага присъединяване не само на Западна, но и на Източна Тракия.

Българското държавно ръководство колебливо се ориентира към Германия, чиито войски са в най-непосредствена близост. Исканията му са, след очакваното окупиране на Гърция, Царството да присъедини гръцките територии между реките Марица и Струма и района на град Кукуш.

На 1 март 1941 г. във Виена министър-председателят Богдан Филов потвърждава присъединяването към Тристранния пакт и получава от външните министри на Германия и Италия Рибентроп и Чано специални писма с гаранции за български излаз на Бяло море между устията на Марица и Струма. Войските на Третия райх навлизат в България и месец по-късно на 6 април атакуват Югославия и Гърция. Три дена след това гръцката съпротива на север е сломена и германските танкове влизат победоносно в Солун.

На 19 – 20 април 1941 г. идва най-сетне и българският Великден. Германското командване вече е дало съгласие България да заеме военно големи райони в Южноморавско, Вардарска Македония и Беломорието и българските армейски части навлизат в освободените земи. През май с. г. започва замяната на военната администрация с гражданска. За разлика от Първата световна война, когато Югоизточна Македония е със статут на окупирана територия, сега Беломорието е предадено от германска страна с официален протокол, като възвръната на България територия. Новоприсъединените земи на юг са включени в пределите на страната и от тях е сформирана Беломорска област с център град Ксанти.

Все пак до края на войната остава неяснота за териториалното разпределение на този район. България заема земите между линията Дедеагач – Свиленград на изток и долното течение на река Струма на запад, а също така и островите Тасос и Самотраки. На изток в долината на Марица до турската граница се създава неутрална зона под германски контрол и с гръцка администрация. Железопътната линия в този участък, подобно на 1913 г., попада под чуждо управление. На запад България настоява за Солун, ала след отказ предлага той да бъде обявен за свободно пристанище. През 1943 г. правителството приема да изпрати окупационни войски в района между Струма и Вардар (без Солун) и в Халкидика, но там се запазва цивилното гръцко колаборационистко управление.

За трите години на българско присъствие в Беломорието българската държава извършва многобройни социални преобразования и инфраструктурни подобрения, които вещаят превръщането му от изостанала, периферна за Гърция провинция, в модерна и средоточна област на Обединеното Царство. Огромни инвестиции се влагат и за транспортното свързване със старите предели на страната. Обратът във войната обаче наново осуетява българските планове за присъединяване към общността на средиземноморските страни.

6. Отново сред победените България губи Беломорието. Желязната завеса се спуска на юг от Родопите.

През лятото на 1944 г. става ясно, че България трябва да се откаже от повечето от освободените и присъединени по време на войната земи. Предвид неблагоприятното развитие вна войната, правителството на Багрянов приема решение за изтегляне на българските военни корпуси от районите, към които Царството няма да има претенции, но това решение остава неизпълнено. С бързото напредване на Съветската армия на южното крило на Източния фронт след Яшко-Кишиневската операция, България е изправена пред реалната възможност да бъде въвличена във военни действия и да бъде окупирана. Пред тази угроза българските желания за териториално разширение намаляват до минимум - запазване на Южна Добруджа и излаз на Бяло море през Западна Тракия.

На 26 август 1944 г. ЦК на БКП издава Окръжно №4 за непосредствена подготовка на въоръжено въстание, една от целите на което е изтегляне на българските войски от Югославия и Гърция. Две седмици по-късно Отечественият фронт, под смазващото въздействие на вестта за навлизането на Червената армия в Източна България, завзема властта с военен преврат, без да срещне съществена съпротива.

Една от първите инициативи на новия режим е предаването на административната власт в населените места на Беломорска област на спешно сформирани гръцки управи. Тази фактическа капитулация в Беломорието е осъществена от делегация в състав министрите Добри Терпешев и Димитър Нейков и бившия командир на II-ра Пловдивска въстаническа освободителна зона Иван Радев. След тях през октомври пристига Сава Гановски, делегиран от правителството на ОФ за организиране на окончателното сдаване на властта в Беломорието и изтеглянето на българските военни части, административния състав и цивилното българско население, сред което и множество заселници от периода 1941 - 1944 г. В края на същия месец VII-ма армия набързо се евакуира от територията на Гърция, изоставяйки имущество на стойност около 26

милиарда лева. С войската панически потеглят на север хиляди местни българи, принудени от поредния български неуспех да станат бежанци.

В свои спомени българският политически представител в Москва по това време проф. Димитър Михалчев споделя, че Сталин е изказал впоследствие недоволство от изоставянето на Западна Тракия от българите. Според проф. д-р на и. н. Милчо Лалков е възможно, Сталин да е имал намерение да запази Западна Тракия за България, въз основа на прословутата подялба на Гърция на Московската конференция на съюзниците, проведена през октомври 1944 г., където Чърчил в лична записка до бъдещия генералисимус предлага СССР да получи десетпроцентно влияние в южната ни съседка и получава мълчаливото му съгласие (макар че според същото споразумение Англия получава дял от 25 процента от хегемонията над България). Дори и да е имал в действителност такова намерение, Сталин в този момент не го е афиширал настойчиво, тъй като на 11 октомври на срещата в Москва е постигнато споразумение за опразването на заетите от България територии в Гърция и Югославия в срок от 15 дни, като предварително условие за подписване на примирие. Едва на мирната конференция в Потсдам през юли 1945 г. Сталин предлага на Чърчил, ако е невъзможно да се предостави на СССР военноморска база в Проливите, съветските ВМС да получат база в Дедеагач. На 28 октомври примирието е подписано и то утвърждава осъществената вече българска евакуация от Беломорието. С това, поне досега, приключва българското присъствие в Средиземноморието.

Въпросът за излаз на южно море е поставен и на Парижката мирна конференция в противовес на гръцките териториални искания за обширна зона по българо-гръцката граница. През 1945 г. Гърция представя на Великите сили меморандум за своите териториални аспирации към съседните ѝ държави. Гръцкото правителство, с аргументи за стратегическа целесъобразност, претендира за отцепване на 1/10 от българската територия. На следващата година в български меморандум се контрира нелепата гръцка аргументация и се излагат основанията на България за възвръщане на Западна Тракия. СССР подкрепя контраиска, но САЩ, опасявайки се от присъствието на съветска флота в Егейско море с база на северното му крайбрежие, се отнася резервирано към справедливото българско искане за излаз на юг. Според американците "въпросът за Западна Тракия може да бъде разрешен, но не сега".

В Париж на мирната конференция председателят на Народното събрание Васил Коларов използва красноречието и дипломатическите си способности за да обоснове българската позиция. Съблюдаването за съветските интереси и инструкциите от Москва го правят активен защитник на българските национални тежнения, но, уви, само по този въпрос. На конференцията и на по-сетнешните преговори между външните министри на Великите сили, победителки във войната, са отхвърлени взаимните

териториални претенции на двете съседни балкански държави и в новия мирен договор от 10 февруари 1947 г. границата остава непроменена. Гръцката подозрителност и Гражданската война в Северна Гърция затварят тази граница задълго.

КАРТА
МАР

7. Добросъседството и сътрудничеството с Гърция трябва отново да отворят за България беломорските пристанища.

С Парижкия мирен договор от 1947 г. отпада възможността да се възобновят опитите за осигуряване на българско дебуше на Бяло море въз основа на чл. 48 от Ньойския трактат. Достъпът до егейските пристанища е преустановен. До смъртта на Сталин през 1953 г. отношенията на България с Гърция са крайно враждебни. През 1950 - 1951 г. възниква граничен конфликт между двете държави, поради спора за няколко острова по течението на Марица, за контрола над които многократно се стига до въоръжени сблъсъци. През втората половина на 50-те години двустранните отношения умерено омекват, но Гърция продължава да затруднява транспортните връзки със североизточната си съседка.

През 1963 г. българският министър-председател Тодор Живков изненадващо се ангажира с отказ от териториални претенции към Гърция. Неговата реалистична за времето на Студената война позиция видимо затопля двустранните връзки и след преговори на следващата година се сключват 12 спогодби за развитие на сътрудничеството в различни области на взаимоотношенията. Особено значение имат договореностите за възстановяване на транспортните връзки. Едва сега железопътната линия по долината на Струма, завършена през първата половина на 40-те години, започва да се експлоатира пълноценно.

Следващите десетилетия задълбочават сътрудничеството на двете балкански страни, което през 80-те години прераства до съюзни отношения във военнополитически аспект. Тогава Живков се решава да предложи взаимноизгоден проект за облекчено използване на солунското пристанище за нуждите на българския търговски обмен, в замяна на гръцкия преференциален достъп до пристанището в Лом, станало особено атрактивно след построяването на канала Дунав - Рейн. За съжаление тази идея остава неосъществена. Гърция ревниво пази своето най-голямо северно пристанище, в

което и без това половин век е имало югославска свободна зона. За съвместното начинание по изграждането и експлоатирането на фериботна връзка до Сирия, Гърция определя южнотесалийското пристанище Волос за товарно-разтоварен пункт на превозваните с ферибота български камиони, което осъществява проекта. Но затова пък към Волос България никога в новата си история не е имала претенции.

На 10 ноември 1989 г. Живков слиза от политическата сцена, но гръцкият му пробив се оказва с немалка инерция. Следващите правителства и новите политически сили търсят подкрепа на Балканите предимно от Гърция. В началото на 90-те години в българската преса дори се обсъжда възможността за създаването на конфедерация. А чрез нея наистина биха се отворили за България беломорските пристанища. Югокризата и позицията на президента Желев за равностойни отношения с всички балкански държави отнемат динамиката на политическото взаимодействие между София и Атина. Но съседството постоянно им предлага нови възможности за сътрудничество.

В 1982 г. Турция налага някои ограничения върху корабоплаването през Босфора. През 1994 г. след катастрофа на гръцки петролен танкер в протока, тя въвежда строг режим за преминаване през него на морски съдове, пренасящи петролни продукти. В отговор на ограниченията, възниква проектът за пренасяне на каспийския и кавказкия петрол от Новоросийск до Бургас с танкери, откъдето петролопровод ще го отвежда до егейския бряг при Александруполис (Дедеагач), заобикаляйки Проливите. Един несъмнено голям проект, с огромно стопанско, политическо и стратегическо значение за черноморските страни. Той е показателен за необходимостта от тясно сътрудничество между България и Гърция и от решаване на спорните въпроси в двустранните им отношения за благополучието на двете съседни държави, които географски взаимно се допълват.

Нека най-сетне съседството им даде добри плодове за техните народи и за изнурените от противопоставяне Балкани.

Послеслов: Вече след приключването на работата по тази статия, проблемът за българския излаз на Бяло море неочаквано възвърна своята политическа актуалност. В края на юни т. г. член на гръцкото правителство по своя инициатива заяви, че Гърция трябва да предостави на България свободна зона до пристанището на Александруполис (Дедеагач), ако българското правителство направи постъпки за това. Намери ли се воля у гръцката страна за разбиране на нуждите на своя северен съсед, България може да възвърне при взаимноизгодни условия своя достъп до Средиземно море.

юни 1996

*"Македония", бр. бр. 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31/1996